



איש חמאס במשרדי פתח בעזה, אחרי השתלטות הארגון על הרצועה ביוני 2007. צילום: AFP / Mahmud HAMS

בימין משוכנעים שההתנתקות גרמה לאסון. זהו שקר מופרך שצריך לפרק

אדם רז

●●● מאז הטבח של שבעה באוקטובר, אנשי ימין ושמאל כאחד חוזרים ומכים באותו שק חבטות שחוק. את שורשי האסון, הם טוענים, צריך לחיפש לא במדיניותו של ראש הממשלה נתניהו, אלא בפניו ההתנחלויות של רצועת עזה בקיץ 2005. את הטענות הללו אפשר למצוא בין היתר במאמרים ב"ישראל היום" כמו גם ב"הארץ". משמיעים אותן גם חברי ממשלה כמו שר החינוך נח יואב קיש, וגם עיתונאים מהימין כמו ינון הדגשים כמונן שונים. ביקורת הימין מתמקדת בסוגיה הצבאית-ביטחונית, ואילו ביקורת השמאל עוסקת בחד-צדדיותו של המהלך לפינוי 8,000 המתנחלים. המחמירים מאתרים את המחדל עוד בהסכמי אוסלו. בוודאי ימצא גם המורחב שישטען שהלכה למעשה, נתניהו סונדל על רבים שוכחים, אך לפני ההתנתקות כוחות

צה"ל לא נמצאו בערים, בכפרים ובמחנות הפליטים ברצועה, אלא התרכזו בכיתור אינטנסיבי של ההתנחלויות. נוכחותם של הישראלים ברצועה הכבידה והקשתה על פעילות צה"ל, לא להפך. בניגוד לטענות שמושמעות כאילו גוש קטיף היה "שכבת המגן" הראשונה של ישראל, ההתנחלויות פגעו בביטחון המדינה. את העובדה הזאת חוזרים ומדגישים רוב ראשי מערכת הביטחון. גם סכבי האלימות החוזרים לא החלו עם ההתנתקות. הנוכחות הצבאית ברצועה לא מנעה לדוגמה את מבצע קשת בענן או את מבצע ימי תשובה ב-2004. גם ירי הרקטות ופצצות המרגמה לתוך שטח ישראל הקדים את ההתנתקות בשנים אחדות. השיפור ביכולותיו הצבאיות של חמאס אף הוא לא הושפע משמעותית מהעובדה

שצה"ל שמר על כמה אלפי יהודים ברצועה, וגם התחזקות הפוליטית — כפי שלמדנו מהבחירות לעיריות — החלה עוד לפני ההתנתקות, ולא נב-עה ממנו. לא צריך להיות אסטרטג גדול כדי להבין עד כמה היתה עלולה להיות מסורבלת הלחימה בעזה בימי עופרת יצוקה (דצמבר 2008-ינואר 2009), עמוד ענן (2012) וצוק איתן (2014), לו היו ההתנחלויות עדיין על תלן. "רק עכשיו מבינים אזרחי ישראל מה היה קורה לכל אותם 10,000 מתיישבים ב-2005 אם היו ממשיכים להישאר ברצועת עזה", הסביר בראיון בסוף החודש שעבר שאול מופז, שר הביטחון בומן ההתנתקות. "איוו הגנה זה נתן למדינת יש-אל? איוו אינטרס היה לנו בכלל להיות שם? אנחנו רק הצלנו חיים. זה שעכשיו חופרים 18 שנה לאחור בשביל למצוא עוד כמה אשמים, זה בסדר, מותר לו [לנתניהו] לחפור. מותר לו".

דב ויסגלס, יועצו של אריאל שרון ומאדריכ-לי ההתנתקות, כתב בויכרונוטיוו ש"חידוש הירי מעזה לעבר ישראל נבע מהשתלטות חמאס על עזה, ללא קשר להתנתקות. נתניהו קפץ על המציאה, ועשה שימוש ציני בהתפתחות מצערת זו להשתכחות עצמית של מי שתחזותי התא-מתן, ועל כך בא, בעין יפה, על שכרו הפוליטי". ואמנם, בתודעה הציבורית התקבע קשר מורכב בין ההתנתקות מעזה לבין השתלטות חמאס על הרצועה ביוני 2007. קישור זה הוא תוצאה של תעמולה פוליטית מיומנת, שהצליחה להש-כיה את העובדה שבין האירועים מפרידות קרוב לשנתיים תמימות. טיעון זה מתעלם מהעובדה שממילא לא היה בכוחם של כמה אלפי מתנד-לים למנוע מחמאס להשתלט על מיליוני אזרחי הרצועה.

בצד השמאלי של המפה, הביקורת אינה מורכבת למשמעויות הצבאיות של ההתנתקות, אלא לחד-צדדיות שבה. החוקרים לב גרינברג ודניאל דה מלאך כתבו לאחרונה ב"הארץ" כי "החטא הקדמון שהוביל לקריסה המערכתית הנוכחית הוא היציאה החד-צדדית מעזה, המכור נה באופן מטעה 'התנתקות'. הנסיגה תוכננה במ-טרה לסכל את הקמתה של מדינה פלסטינית, מתוך ידיעה שבעקבות המצור והניתוק מהגדה ומישראל תיווצר בעזה מצוקה חמורה, שתוביל לאלימות כלפי ישראל". המחברים אינם מביאים ולו בדל ראיה לכך שאדריכלי ההתנתקות תיכ-נו "לסכל" מדינה פלסטינית, ושידעו שכתוצאה מהמהלך תיווצר "מצוקה חמורה" שתוביל בהכ-רח לאלימות.

מנגד, אפילו רבים ממבקרי ההתנתקות מס-כימים שהיא עלתה בקנה אחד עם חלוקת הארץ לשתי מדינות, וגם עם עיקרי "מפת הד-רכים" שהתווה הנשיא בוש ב-2002. כך גם ראו את הדברים במחלקת המדינה האמריקאית, והדבר תורגם לחילופי אגרות בין שרון לנשיא האמריקאי. במאי 2004 נציגי הקורטט אף הודיעו על תמיכה בהתנתקות כחלק מ"מפת הדרכים".

גיוורא איילנד, שכראש המועצה לביטחון לאומי תיכנן בפועל את ההתנתקות, ראה גם הוא את המהלך כחלק מתוכנית מדינית רחבה יותר של ראש הממשלה שרון, והיה אחד

המתנגדים הקולניים ל"חד-צדדיות" שלה. בראיון ל"הארץ" ב-2006 הוא הגדיר את התר-כנית כ"החמצה אדירה", משום שתכנונה לא הושלם, ומפני ש"ההליכה בדרך החד-צדדית הזאת מוליכה אותנו אל הפתרון הקלאסי של שתי מדינות לשני עמים, ולדעתי הפתרון הזה לא ישים".

"החד-צדדיות" הזאת איפיינה את מדיניותו של שרון כל עוד יאסר ערפאת היה בחיים. מנ-קודת מבטו של שרון, כל עוד ערפאת עמד בראש הרשות הפלסטינית, לא ניתן היה להתקדם במ-שא ומתן, ודאי לא זמן קצר אחרי מבצע חומת מגן ב-2002. אולם בנובמבר 2004, אחרי מותו של ערפאת ושובו לשלטון של מחמוד עבאס (אבו מאזן), החד-צדדיות כבר נראתה פחות ופ-חות חד-צדדית.

שרון הבהיר בשיחה עם (או) הסנאטור ג'ו ביידן שלאחר מותו של ערפאת "עולות אפש-רויות חדשות לגבי שיתוף פעולה ויישום אלטר-נטיבי של תוכנית ההתנתקות ביחד עם הרשות הפלסטינית". ויסגלס, ממנסחיה של התוכנית, כתב ב"ביצועה תואם באופן מלא עם הפלסטי-נים: במפגשים רבים וממושכים, משך עשרות שעות, נדונו הסדרים לפריסת כוחות הביטחון הפלסטיניים... נדונו הסדרים מפורטים ביחס לעתיד הרכוש שיוותר ביישובים לאחר הפי-נוי... סייענו ככל שיוכלנו... כדי להסדיר את כלל ההיבטים הכלכליים-אורחיים בין ישראל והפלסטינים לאחר הנסיגה. ככל שנקף הזמן גי-

הסכסוך בין פתח לחמאס, שהגיע לשיאו בה-שתלטות חמאס על עזה ביוני 2007, הפתיע את כל המעורבים. יש גרליים לסברה שאפילו חמאס עצמו הופתע מולשת מנגנוני הביטחון הפלסטיניים. ממסמכים שהודלפו עולה שעבאס ואנשיו לא ראו בחמאס איום צבאי של ממש. מרואן כנפאני, יועץ בכיר ברשות, הבהיר לאמ-ריקאים שחמאס הם מהבעיות האחרונות של עבאס. דברים דומים נאמרו באותם ימים גם על ידי שרון ואנשיו.

עם זאת, הדעות וההערכות בישראל לגבי התר-עלת שתצמח לישראל מכיבוש עזה בידי חמאס לא היו אחידות. עמוס גלעד, לדוגמה, שכיהן כראש האגף הביטחוני-מדיני במשרד הביטחון, הבהיר בספטמבר 2005 ש"נהיה אבודים אם חמאס יהפוך לכוח אמיתי וחלק מהחיים הפוליטיים". ראש אמ"ן, עמוס ידלין, שמופיע לא מעט בימים אלו בטלוויזיה כפרשן לענייני מלחמה, ראה את הדב-רים אחרת. בשיחה עם השגריר האמריקאי ביוני 2007 — ימים ספורים לפני כיבוש עזה על ידי חמאס — שתוכנה דף לויקילקס, אמר ידלין שהוא יהיה "שמח" אם חמאס ישתלט על עזה, כי אז יהיה נוח יותר לישראל להתייחס לרצועה "כמדינה עוינת". השגריר הקשה ותהה אם ידלין לא דואג מהשתל-טות חמאס על הרצועה ומהקשר של הארגון עם איראן. "ידלין", סיכם המסמך, "השיב שאיראן כבר נוכחת בעזה, אך ישראל יכולה להתמודד עם הסי-טואציה כל עוד 'לעזאזל אין נמל'".

אף שהתלהטות הסכסוך בין חמאס לפתח ביוני 2007 הפתיעה את כל המעורבים, בישראל היו חלוקים לגבי השלכות המהלך. ראש אמ"ן עמוס ידלין, למשל, אמר כי הוא "ישמח" אם חמאס ישתלט על עזה מכיוון שאז יהיה קל יותר להתייחס אל הרצועה כמדינה עוינת

מיד לאחר השתלטות חמאס על הרצועה אימ-צה ממשתל ישראל בראשות אולמרט מדיניותו של מצור הדוק שמנע כניסה ויציאה של אנשים וציוד ממנה ואליה, זולת סיוע הומניטרי. הטענות החוזרות של אנשי פתח שחמאס לא יצליח לנהל את הרצועה ויתחנן לחזרת הרשות הופרכו חיש מהה. למעשה, גם בכירים ברשות המליצו על מדיניות מצור הדוקה. "הם יכנעו לרעב ולמצור-קה ולא תהיה להם ברירה", אמר סאיב עריקאת. בצד הישראלי, הרצינול של מצור קפדני הת-בסס על ההנחה שהמצב החדש יחליש את חמאס. קונספציה זו הוכחה כטעות מרה, וחמאס רק הת-עצם. כמוכן שאלמלא המצור הארגון היה מתק-שה פחות להתעצם צבאית, ולא נאלץ להבריה ציוד במנהרות — אותן מנהרות שהכו בתדהמה את הציבור הישראלי ב-2014.

למעשה, אם מחפשים נקודה הכיסטוריה שממנה אפשר למתוח קו לאירועי שבעה באוקטובר, ראוי לוותר על ההתנתקות ולחזור לימי 2003-2014, אל מבצע צוק איתן. אלו הימים שוי-קקו את חמש שנות מדיניותו של בנימין נתניהו, שביכרה את שימור הסטטוס-קו בצורת שלטון חמאס ובידול ברור בין עזה והגדה המערבית.

באותם הימים חמאס נמצא במצב הקשה ביותר מאז כבש את השלטון בעזה: תנועת האחים המוסלמים איבדה את השלטון במצרים, וסיסי כבש בה פיכה את כס הנשיאות; המעבריים בין עזה למצרים נסגרו; מעמדן של איראן וסוריה נחלש בזירה האזורית; ומעמדו של עבאס התחזק בזירה הבינלאומית. על הרקע הזה הציע עבאס הסכם פיוס בין פתח לחמאס, וחמאס הסכים לו בלית ברירה. ממשלת נתניהו, בתגובה, הושיטה חבל הצלה לחמאס והודיעה שהיא מחרימה את ממשלת הפיוס הפלסטינית ומפסיקה להעביר לה את כספי המסים. היום כבר ברור מנין קיבל חמאס את הכסף שעבאס סירב במשך שנים להעביר לו: מזוודות מזומנים מממשלת קטאר, שהועברו לעזה באישורו של ראש ממשלת ישראל.

רבים שוכחים, אך לפני ההתנתקות כוחות צה"ל לא נמצאו בערים ובמחנות הפליטים ברצועה, אלא התרכזו בכיתור אינטנסיבי של ההתנחלויות בגוש קטיף. אפילו נוכחות צה"ל שם לא מנעה את ירי הרקטות והפצמ"רים, שהחל כמה שנים לפני פינוי היישובים

מהרהב שנתניהו התהדר בו והבטחתי לחיסול חמאס ב-2009 לא נותר הרבה בימי הלחימה של צוק איתן. בתחילת הלחימה הוא אמנם הצהיר שמטרות המבצע הן לפגוע אנושות בחמאס ולהשמיד את מאגר הרקטות, אבל כל זה נזנח במהרה, וישראל הסתפקה בהשמדה חלקית של מנהרות הטרור. אחת הדרכים שבהן נתניהו מנע את הרחבת המבצע היתה באמצעות הדלפת מצגת מסווגת מתוך דיוני הקבינט. ההדלפה, ששרים ייחסו לנתניהו, תיארה את מאות הקורבנות הצפויים לצה"ל במהלך קרקעי שיגבה מחיר כבד מחמאס.

עוד אין בידינו תמונה מלאה מדוע התעכבה הכניסה הקרקעית לרצועה במלחמה הנוכחית. צה"ל הדגיש שהוא היה מוכן, ורק המתין להחלטת הדרג המדיני. אך כבר עתה ניכר שנתניהו ואנשיו מכינים את דעת הקהל בארץ להפסקת אש שלא תסיר את האיום של חמאס. שר החוץ אלי כהן הסביר לפני ימים אחדים שחלון הזמן של ישראל הוא בן שבועיים ימים לפני שיופעל עליה לחץ בינלאומי. במקביל נתניהו מבהיר שהוא מתנגד לחזרת הרשות הפלסטינית לעזה. המשמעות היא אחת: כיבוש הרצועה ושפיכת דם לאורך שנים – או שימור שלטון חמאס. עוד יבוא היום לתאר במלוא ההיקף את שלל המהלכים והמדיניות שנתניהו הוביל עד שהגענו לשבעה באוקטובר. ההתנתקות, אם כן, אינה קשורה לכך כהוא זה.

אדם רו הוא חוקר במכון "עקבות" לחקר הסכסוך הישראלי-פלסטיני